

Kapittel 7

Rødbøl 28 – Fossil åkermark og boplasspor fra bronsealder til middelalder og nyere tid

Magne Samdal og Susanne Petterson

Innledning og sammendrag

Undersøkelsen på Rødbøl, gnr. 2040, bnr. 2, Larvik kommune ble utført i perioden 7. juni – 1. august 2006 (Petterson 2007b). Lokaliteten lå på 65–70 meter over havet i østlig-hellende skogsmark 150 meter nordøst for Rødbøl 27 og 50 meter nordøst for Rødbøl 54 (figur 6.1 og 6.2). Det ble utført 36 dagsverk, ryddet 6000 m² og flateavdekket ca. 720 m² på lokaliteten. I tillegg ble det håndrenset ca. 100m².

Ved registreringene i 2003 ble det påvist åkerterrasser på Rødbøl 28 (Rødsrud 2003). I forbindelse med de arkeologiske undersøkelsene på Rødbøl 27 i 2005, ble det også gravd en prøvesjakt over en åkerterrasse på Rødbøl 28. Undersøkelsene påviste et tykt dyrkingslag, flere rydningsrøyser og ardspor som antydde en langvarig bruk av stedet. En kullprøve fra et dyrkingslag i denne terrassen ble datert til 2915±35 BP, cal 1155–1020 BC, TUA-5557 (Rønne 2007).

Målsettingen med undersøkelsene på Rødbøl 28 var å dokumentere og datere dyrkningssporene i området samt lokalisere eventuelle boplasspor. Ut fra registreringene ble det estimert funn av en eller flere åkerterrasser og 20 øvrige strukturer innenfor et 1000 m² stort område (Gjerpe 2005e:61).

Ved undersøkelsene i 2006 ble det påvist 45 strukturer innenfor et 6000 m² stort område (figur 7.3). Dette bestod av ni rydningsrøyser, ni åkergrøfter, to åkerterrasser, en hulvei, fire grøfter samt ardspor og plogfurer etter den agrare virksomheten i området. Dessuten ble det undersøkt to ildsteder, fire kokegroper, seks nedgravninger, ett stolpehull og tre kulturlag innenfor det flateavdekkede området på lokaliteten. 17 kullprøver er samlet inn fra området. 10 av dem er tatt i dyrkingslag mens syv kommer fra boplassrelaterte strukturer. Alle prøvene er vedartsbestemt, seks er datert.

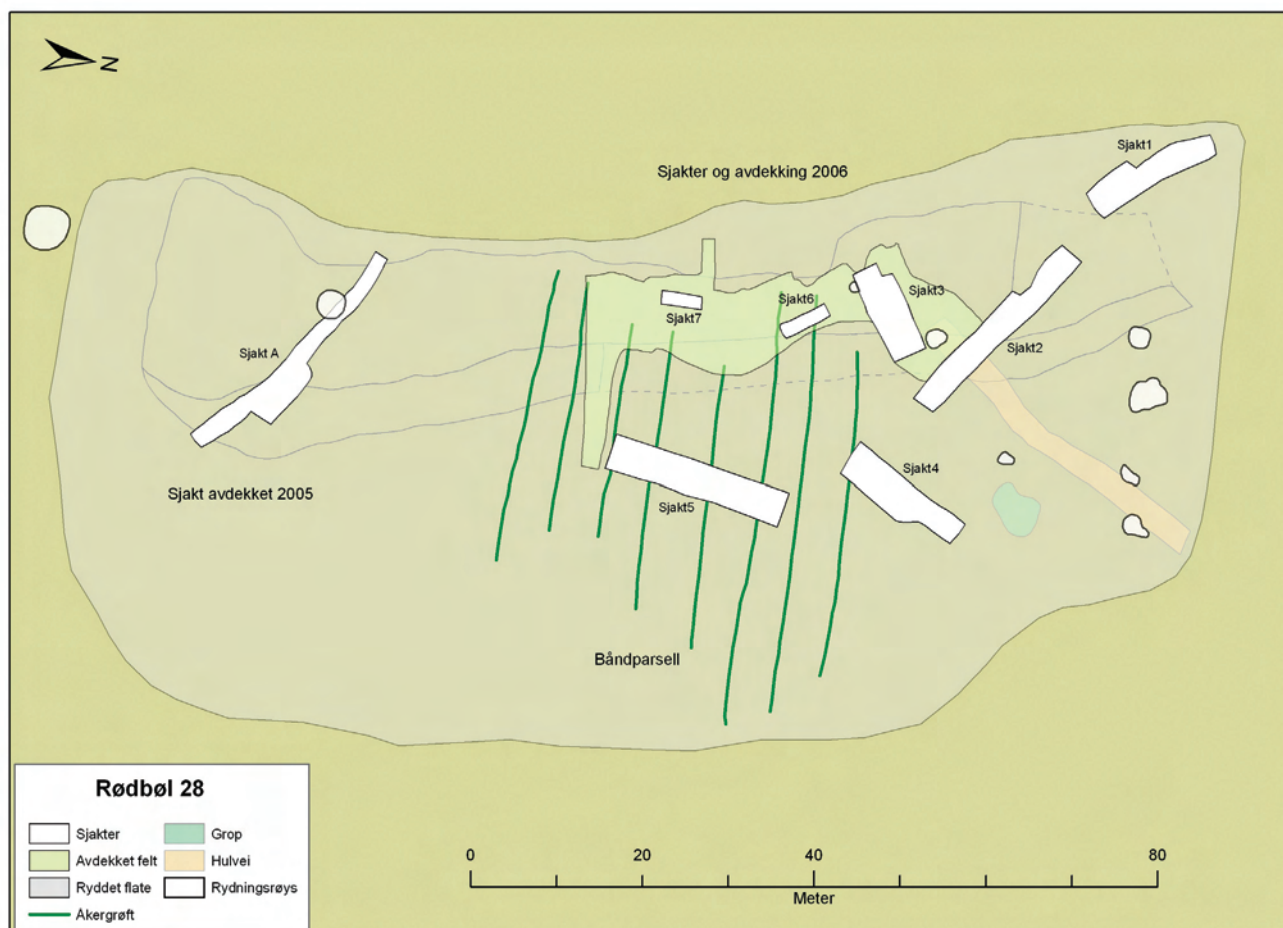
Sammen med tidligere dateringer fra lokaliteten viser materialet at det har vært aktivitet på stedet fra bronsealder til middelalder/tidlig historisk tid. Et langvarig bruk kan også spores gjennom tilstedeværelse av minst to forskjellige dyrkingsmetoder. Det var således rester etter både åkerterrasser og ardspor samt båndparseller og plogfurer på lokaliteten. Dateringer fra dyrkingslagene i åkerterrassen har bekreftet flere bruksfaser på stedet, og med utgangspunkt i de yngste dateringene, bør de boplassindikerende strukturene på stedet være eldre en reformasjonen. Ut fra funn er det naturlig å se på Rødbøl 27, Rødbøl 28 og Rødbøl 54 som ulike elementer i et eldre jernalders gårdsanlegg. Bebyggelsen med tilhørende smie og grav ligger på Rødbøl 27 (Rønne, kapittel 6, dette bind), dyrking og beiting har foregått på Rødbøl 28 og på Rødbøl 54 ligger et spesialisert kokegropfelt (Mansrud kapittel 14, dette bind).

Funn og prøver fra lokaliteten har fått museumsnummer C55550/1–7.

Beliggenhet og topografi

Undersøkelsesområdet lå i østlig-hellende terreng med tett løvskog ca. 150 meter nordøst for Rødbøl 27 og 50 meter nordøst for Rødbøl 54 (figur 6.1). Lokaliteten lå på en delvis naturlig nord-sydgående terrasse på 65–70 meter over havet. Undersøkelsesområdet ble avgrenset av en høyderykk med innslag av berg i dagen og rikelig med stein i vest. Mot nord og øst avgrenses området av en lavereliggende, fuktig, nord-sør gående dalgang.

Hele området har på ett eller flere tidspunkt blitt oppdyrket, noe som har resultert i et opp til 1,2 meter tykt dyrkingslag på stedet. Under matjordslagene i det flateavdekkede området, var det mest sand i den nordre delen mens den hardeste dyrkede delen i sør i hovedsak bestod av leire.

Figur 7.1: Plantegning over ryddet område, sjakter og flateavdekking på Rødbøl 28. Illustrasjon: Magne Samdal.

Figure 7.1: Plan of the cleared area, the search trenches, and the open area excavation at Rødbøl 28. Illustration: Magne Samdal.

Undersøkelsen

Metode

Lokaliteten ble undersøkt ved hjelp av flateavdekking og sjaktgraving med maskin samt grovrensing/manuell håndgraving utført av to til fire arkeologer. Det registrerte og digitalt innmålte området omfattet ca. 6000 m², flateavdekkingen/sjaktningen ca. 720 m² og de håndgravde områdene 100 m². Av en samlet maskintid på 12 dagsverk gikk fem med til rydding og transport av trevirke etter hogst med motorsag. Det ble ikke brukt tyngre hogstmaskiner i ryddingen av området på grunn av fare for skade på dyrkningsspor.

Innledningsvis ble det gjort et frisøk med magnetometer i området, men resultatene var ikke gode. Som ved flere liknende undersøkelser på nærliggende lokaliteter ga moreneundergrunnen dårlige arbeidsforhold for magnetometer med mye stein med naturlig høy magnetisme (Smekalova 2006).

Alle strukturer, sjakter og profilsnitt har blitt dokumentert i plan ved hjelp av totalstasjon. Et utvalg av snittede strukturer og maskingravde profiler har blitt

dokumentert med profiltegninger i skala 1:20. Samtlige profiler har blitt fotografert.

Strukturer

Innledning

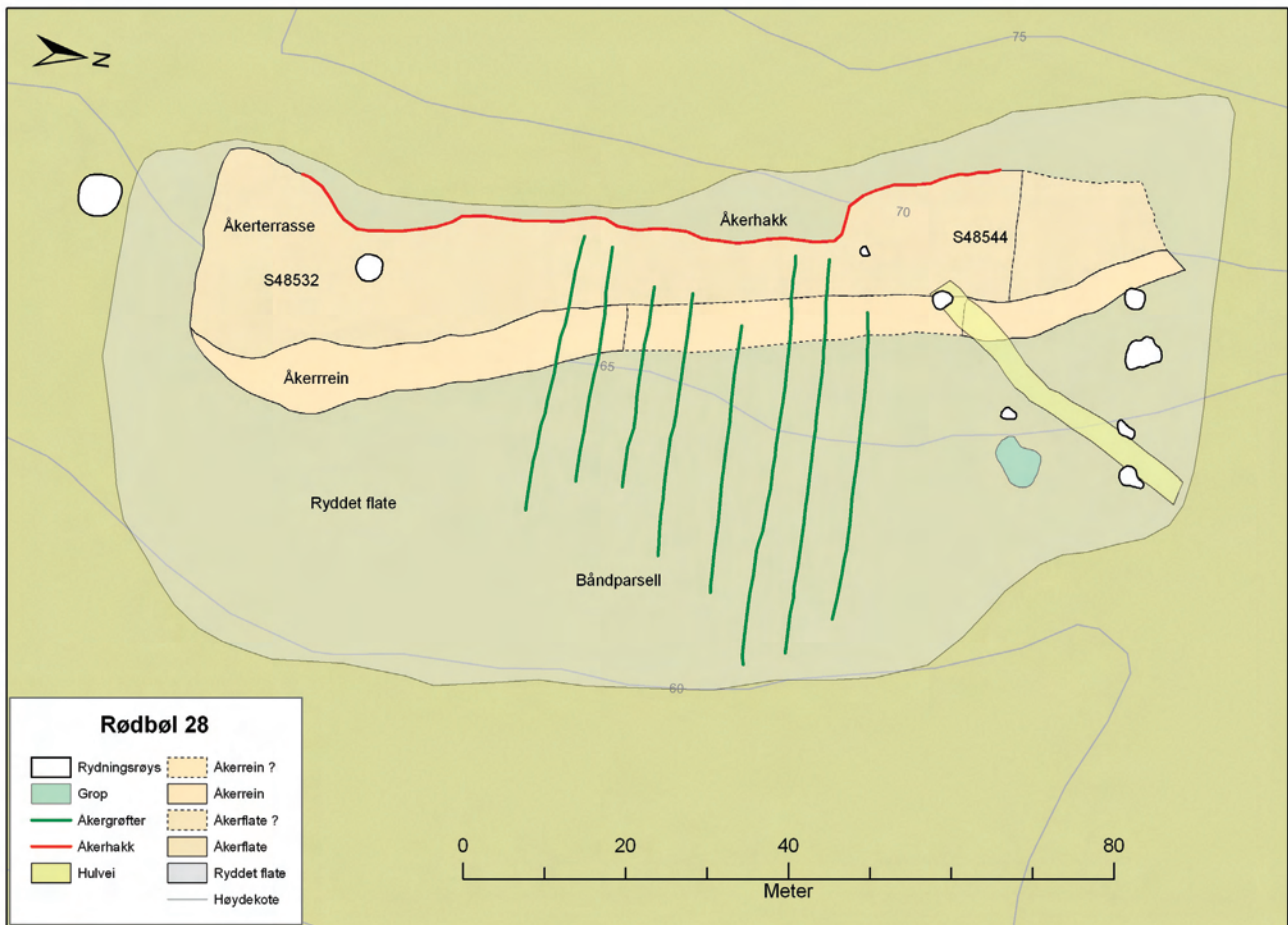
Samlet ble det registrert 45 strukturer på lokaliteten fordelt på 26 dyrkningsspor og 16 boplassspor. Tre strukturer ble avskrevet. Dyrkningssporene omfatter ardspar, plogfurer, en hulvei, en grop, fire grøfter, ni rydningsrøyser, ni åkergrøfter og to åkerterrasser. Bosetningssporene består av to ildsteder, fire kokegrop, tre kulturlag, seks nedgravninger og ett mulig stolpehull.

Ardspor

Ardsporene ble påtruffet i forbindelse med sjaktning (sjakt 3), og utgjorde et lite område på 1,4 x 0,8 meter. Sporene bleknet raskt i det tørre været og er således kun dokumentert gjennom digital innmåling (S48515, figur 7.3).

Hulvei

Hulveien var 28 meter langt og bestod av en passasje ut og ned fra området i form av en ca. 3 meter bred

Figur 7.2: Plantegning over dyrkingsrelaterte strukturer på Rødbøl 28. Illustrasjon: Magne Samdal.

Figure 7.2: Features and layers related to fossil cultivation at Rødbøl 28. Illustration: Magne Samdal.

svak forsenkning. Nederst i nordnordøst passerer hulveien midt mellom to rydningsrøys, og inntrykket var at veien var yngre enn røysene (figur 7.2).

Grop

I den nordre delen av området ble det funnet en oval 6 x 4 meter stor grop med voll (ytre mål). Det ble ikke funnet noe indikasjoner på funksjonen til gropa, men det kan være en form for lagringskonstruksjon (S48541).

Grøfter

Det ble påvist fire grøfter innenfor det flateavdekkede området på lokaliteten. Grøftene kunne kun sees i profilene, og ut fra dette målte de fra 5–10 meter i lengde, 0,25–0,55 meter i bredde og lå på en dybde på inntil 0,4 meter under markoverflaten. Profilsnittene viste at det var 2–4 meter mellom grøftene. Grøftene minner om strukturene funnet på Utne i Østfold. Disse er datert til førromersk jernalder og eldre romertid. Funksjonen til grøftene er usikker (Bårdseth *et al.* 2007:16). Heller ikke på Rødbøl 28 er det spor som indikerer hva grøftene representerer.

Rydningsrøys

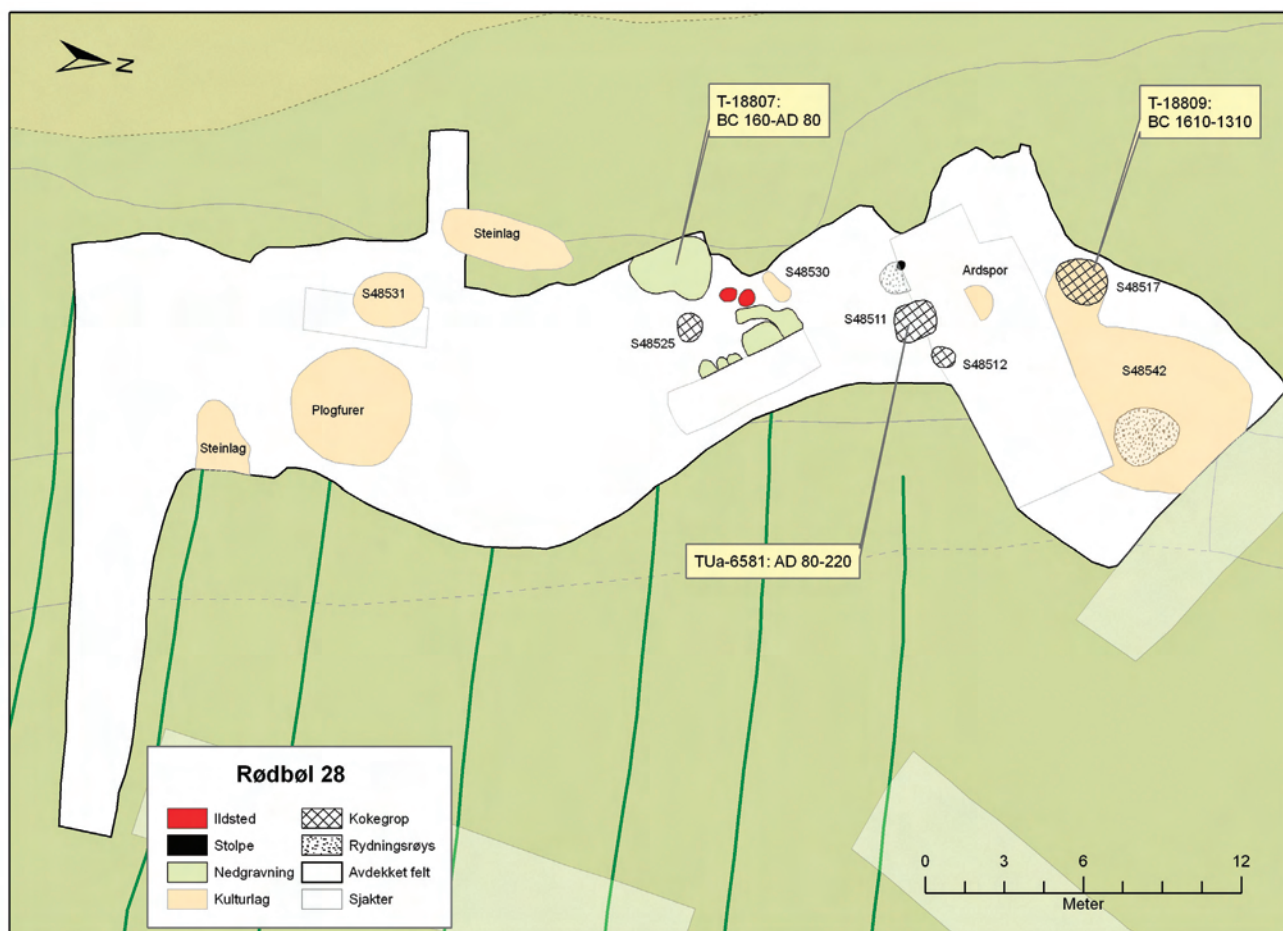
Av de ni rydningsrøysene på lokaliteten var fire runde med en diameter på 1,1–5,2 meter, mens fem var uregelmessige i formen med største tverrmål på 1,8–4,6 meter. Ingen av rydningsrøysene var mer enn 0,7 meter høye, og størrelsen på steinene varierte mellom 0,1–0,7 meter. Vanligst steinstørrelse var 0,3 meter. Ingen av rydningsrøysene er datert.

Plogfurer og båndparsell

På et ca. 20 m² stort område sentralt på lokaliteten ble det påtruffet spor etter plogfurer ned i undergrunnen. I samme område ble det også funnet flere parallelle åkergrøfter, såkalte båndparseller som gikk over hele det sentrale området på lokaliteten (figur 7.2). En båndparsell er en åker som er delt opp i en lang smal teig (Pedersen og Widgren 1999:287). Området som er dekket med åkergrøfter, måler 40 meter nord-sør og 55 meter øst-vest og representerer høyst sannsynlig rester etter dyrking i nyere tid.

Åkerterrasse

Det ble påtruffet to åkerterrasser i øvre vestlige del av området med åkerhakk i hele vestre del og en stor åkerrein i østre del (figur 7.2). Den søndre ter-

Figur 7.3: Oversikt over strukturer og dateringer fra strukturer på Rødbøl 28. Illustrasjon: Magne Samdal.
 Figure 7.3: Plan of features and radiocarbon dates from Rødbøl 28. Illustration: Magne Samdal.

rassen (S48532) måler i dag 50 meter nord-sør og 30 meter øst-vest. Den nordre (S48544) måler 40 meter nord-sør og 20 meter øst-vest. Terrassene består av flere sjikt med akkumulerte matjordslag med en tykkelse opp mot 0,75 meter. Åkerreina i nedkant av terrassene hadde en største bredde på 9 meter, og her var tykkelsen på dyrkingslagene opp mot 1,2 meter. Terrassene er skilt av et område preget av nyere tids dyrking (ca 40 meter). Ut fra beliggenhet, åkerhakk og åkerreina vil det være naturlig å se på hele terrassen som en enhet. Total lengde vil da maksimalt være ca. 120 meter nord-sør og 30 meter øst-vest inkludert åkerreina (figur 7.2). Lagene i åkerterrassen er datert (figur 7.4). Vedartsprøver fra åkerterrassen ga mye funn av bjørk og eik, samt enkelte innslag av furu, alm og hassel (tabell 7.1).

Åkerterrassen inneholdt følgende lag:

Lag 1: Torvlag.

Lag 2: Lys brun matjord bestående av fin sand og humus. Datering av prøve fra laget ga AD 1440–1620 (TUa-6346), det vil si senmiddelalder/nyere tid (figur 7.4). Lagets største tykkelse i profilen var 0,6 m.

Lag 3: Brun matjord bestående av fin sand og humus. Som Lag 2, men mørkere i farge. Lagets største tykkelse i profilen var 0,5 meter. Datering av prøve fra laget ga AD 430–540 (TUa-6345), det vil si folkevandringstid (figur 7.4)

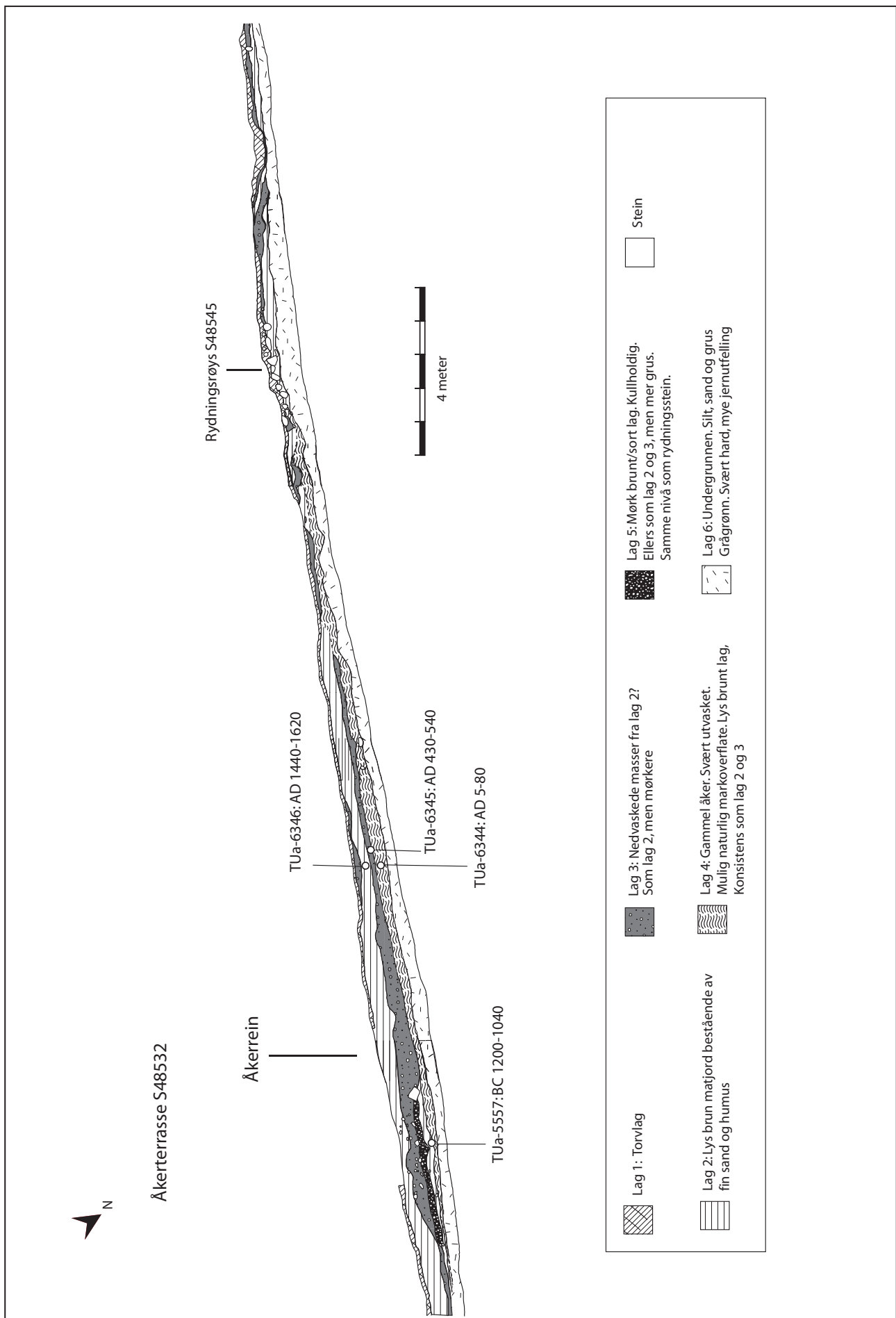
Lag 4: Gammelt åkerlag, svært utvasket. Muligens naturlig markoverflate. Lyst brunt lag, konsistens som Lag 2 og 3. Datering av prøve fra laget ga 1200–1040 BC og AD 5–80 (TUa-5557 og TUa-6344), det vil si yngre bronsealder og eldre romertid (figur 7.4). Lagets største tykkelse i profilen var 0,4 m.

Lag 5: Mørkt brunt/sort kullholdig lag. Ellers samme konsistens som Lag 2 og 3, men mer grus. Største tykkelse i profilen var 0,25 m.

Lag 6: Undergrunnen. Silt, sand og grus. Svært hard/mye jernutfelling, grågrønn farge.

Ildsteder

Det ble funnet to ildsted innenfor flateavdekket område (figur 7.3). Begge var tilnærmet runde og ca. 0,5 meter i diameter. Dybden i profilen varierte fra 8 til 20 centimeter. Fyllmassen bestod av mørk grå humusholdig sand med kull og aske, ikke funn av

Figur 7.4: Profil i Sjakt A gjennom åkerterrasse S48532 på Rødbøl 28. Illustrasjon: Magne Samdal/Hilde Sofie Frydenberg.

Figure 7.4: Section of Trench A through the cultivation terrace (S48532) at Rødbøl 28. Re-drawing Magne Samdal/Hilde Sofie Frydenberg.

Funn nr.	Lab ref.	Struktur nr.	Type struktur	Bjork	Ask	Furu	Hassel	Eik	Alm	Lind	Kommentarer	Datering ett sigma
F58003		S48527	Ildsted	X			X	X		X	Fyllmasse, mot bunn.	
F58005		S48525	Kokegrop				X		X		Kullag i bunn.	
F58006	T-18807	S48526	Nedgravning	X	X			X			Kullinse mot bunn av kullblandet lag.	BC 160-AD 80
F58007		S48521	Nedgravning	X	X			X			Kullinse i bunn av nedgravning.	
F58012	TUa-6581	S48511	Kokegrop	X				X			Kullag i bunn. Datert.	AD 80-220
F58013		S48513	Grøft	X		X		X			Fyllmasse, kullinse i bunn.	
F58014	T-18809	S48517	Kokegrop	X							Fyllmasse, mot bunn. Datert	BC 1610-1310
F58015		S48534	Grøft	X		X		X			Fyllmasse, kullinse i bunn.	
F58016		S48518	Rydningrøys	X		X					Dyrking, bunn av laget.	
F58017		S48542	Kulturlag	X		X		X			Kulturlag/dyrking, bunn av laget.	
F58018		S48544	Åkerterrasse	X		X		X			Dyrking, bunn av laget.	
F58019		S48532	Åkerterrasse	X				X			Eldre kulturlag.	
F58020	TUa-6344	S48532	Åkerterrasse	X			X	X			Eldre kulturlag.	AD 5-80
F58021		S48532	Åkerterrasse	X				X	X		Dyrking, eldre fase.	
F58022	TUa-6345	S48532	Åkerterrasse	X				X	X		Dyrking, eldre fase.	AD 430-540
F58023	TUa-6346	S48532	Åkerterrasse	X		X					Dyrking, yngre fase.	AD 1440-1620
F58024		S48501	Åkergrøft			X					Dyrking, kullinse i bunn av yngre fase.	

Tabell 7.1: Vedart i strukturer på Rødbøl 28.

Table 7.1: Identified wood from features at Rødbøl 28.

skjørbrent stein. Vedartsprøve fra det ene ildstedet (S48527) inneholdt bjork, hassel, eik og lind (tabell 7.1). Ingen av ildstedene er datert.

Kokegroper

Tre av kokegroperne som ble funnet var tilnærmet runde i formen, mens én var rektangulær. Kokegroperne var lokalisert i nordre del av det flateavdekkede området (figur 7.3). Største tverrmål på de runde var fra 0,7 til 2,0 meter mens den rektangulære var 1,5 x 1,4 meter. Dybden varierte fra 0,10 til 0,45 meter. Fyllmassen i de enkelte kokegroperne varierte fra brun humusholdig sand med et kompakt kullag med skjorbrente steiner mot bunnen til et gråbrunt humusholdig sandlag med mye stein og kull i hele strukturens dybde. To av kokegroperne er ¹⁴C-datert. Den ene kokegrope (S48517) er datert til BC 1610–1310 og den andre (S48511) til AD 80–220, det vil si eldre bronsealder og eldre romertid (tabell 7.2).

Nedgravninger

Det ble funnet seks nedgravninger sentralt på det flateavdekkede området (figur 7.3). Nedgravningene lå tett, varierte i størrelse og hadde varierende form i

plan. Største tverrmål varierte fra 0,4 til 2,4 meter, og største dybde fra 0,06 til 0,3 meter. Den største nedgravningen (S48526) ble datert til førromersk jernalder/eldre romertid (T-18807: BC160–AD80). Det kunne ikke avgjøres hva slags funksjon nedgravningene hadde.

Stolpehull

Det ble funnet et mulig stolpehull (S48509) i nærheten av ardsporene nord på det flateavdekkede området (figur 7.3). Strukturen ble identifisert i profilen som en nedskjæring med humusholdig sand, og hadde en diameter i flaten på 0,45 meter og største dybde 0,12 meter. Det ble ikke observert andre husstrukturer i området, og strukturen kan ikke utelukkes å være rester etter en grøft eller en plogfure.

Kulturlag

Foruten to steinlag ble det funnet rester etter tre kulturlag på det flateavdekkede området. Et større lag helt nord (S48542) som målte 7,5 meter nord-sør og 10 meter østvest, samt to mindre flekker i henholdsvis midtre (S48530) og søndre (S48531) del (figur 7.3). S48542 bestod av et 0,2 meter tykt, gråbrunt

Str.nr.	Funn nr.	Type str.	Materiale	Lab.id.	Datering BP	Avvik	Datering ett sigma
S48517	F58014	Kokegrop	Bjork	T-18809	3175	110	BC 1610—1310
S48532	F25079	Åkerrein	Bjork	Tua-5557	2915	35	BC 1200—1040
S48526	F58006	Nedgravning	Bjork, ask	T-18807	2010	85	BC 160—AD 80
S48532	F58020	Åkerterrasse	Bjork, hassel	Tua-6344	1955	30	AD 5—80
S48511	F58012	Kokegrop	Bjork	TUa-6581	1860	30	AD 80—220
S48532	F58022	Åkerterrasse	Bjork, alm	Tua-6345	1565	30	AD 430—540
S48532	F58023	Åkerterrasse	Bjork	Tua-6346	385	30	AD 1440—1620

Tabell 7.2: Dateringer fra Rødbøl 28.

Table 7.2: Radiocarbon dates from Rødbøl 28.

humusholdig sandlag med rikelig med stein. Vedartsprøve fra laget ga funn av bjørk, furu og eik. S48530 var rester etter et 0,06 meter tykt, mørkt grått kulturlag/dyrkingslag med ujevn bunn og utbredelse. S48531 bestod av et 0,15 meter tykt, mørkt grått humusholdig sandlag med enkelte stein, tydelig avgrenset i plan og med en helt plan bunnform. Ingen av lagene er datert.

Andre elementer, prøver og funn.

Det ble funnet seks funn av flint og bergart på Rødbøl 28. I tillegg til løsfunn er funnene fordelt på to strukturer. Det ble også tatt 17 kullprøver, fordelt på kulturlag (8) og øvrige strukturer (9). Alle prøvene er vedartsbestemt av Helge I. Høeg, og seks er datert (tabell 7.1 og 7.2).

Oppsummering og konklusjon

Ved undersøkelsen av Rødbøl 28 i perioden 7. juni til 1. august 2006 ble det påvist en rekke dyrkings- og bosetningsspor. Dyrkningssporene omfatter ardspor, plogfurer, grop, grøfter, rydningsrøyser, båndparseller og åkerterrasser. Bosetningssporene består av ildsteder, kokegrop, kulturlag, nedgravninger og stolpehull.

Analyseresultatene fra lokaliteten gjør det mulig å tolke deler av området kronologi og bruk. Lokaliteten omfatter fossil åkermark som har gitt dateringer fra yngre bronsealder til middelalder. Ulike typer dyrkingsmetoder tyder også på en langvarig bruk av stedet. Funn av båndparseller og plogfurer viser at området også har vært i bruk i en eller flere perioder fra middelalder til opp på 1800-tallet. Kullprøver fra et fåtall strukturer knyttet til bosetning, har gitt dateringer fra eldre bronsealder til eldre romertid.

Nærhet til kokegropene på Rødbøl 54 og graver, hus-tufter, boplassmateriale og smievirksomhet på Rødbøl 27, tyder på et felles bruk av de tre områdene men med litt ulik aktivitet. Det er naturlig å se på disse områdene som elementer i et eldre jernalders gårdsanlegg der Rødbøl 28 først og fremst har blitt brukt til dyrking og beite, mens Rødbøl 27 trolig omfatter bebyggelsen med tilhørende smie (Rønne kapittel 6, dette bind). Rødbøl 54 føyer seg pent inn i dette bildet med funn av et spesialisert kokegropfelt datert til eldre jernalder (Mansrud kapittel 14, dette bind).

Katalog

C55550/1–7

1) Fragment av **ildflint**. Med rygg og delvis bevart cortex. Spor av bruksretusj fra slagning.

Mål: L: 2,4 cm. B: 1,5 cm. T: 0,4 cm. Funnet i struktur S48517: Kokegrop.

2) Fragment av **ildflint**. Flekke av flint med rygg og bruksretusj fra slagning. Mål: L: 2,1 cm. B: 0,8 cm. T: 0,6 cm. Funnet i struktur S48517: Kokegrop.

3) **Fragment** av flint med retusj og mulig knivfunksjon. Lett brent. Mål: L: 5,8 cm. B: 3 cm. T: 0,7 cm. Gjenstanden ble funnet ved rensing i et grått, kulturpåvirket lag, under et dyrkingslag i den søndre delen av undersøkelsesområdet.

4) **Avslag** av flint. Minifragment med eventuell bruksretusj. Mål: L: 1 cm. B: 0,9 cm. T: 0,5 cm. Funnet i struktur S48542: Kulturlag påvirket av dyrking.

5) **Avslag** av porfyr. Relativt skarpe kanter men ingen tydelig form. Mål: L: 2,6 cm. B: 2,4 cm. T: 0,6 cm. Funnet i struktur S48542: Kulturlag påvirket av dyrking.

6) **Fragment** av bergart i svakt rød kvartsitt med litt buformet eggparti med bruksretusj. Mulig knivfunksjon. Mål: L: 4,9 cm. B: 2,6 cm. T: 0,8 cm. Gjenstanden er funnet ved rensing i bunnen av et grått kulturlag i søndre del av undersøkelsesområdet.

7) 16 **kullprøver**.

Chapter 7: Rødbøl 28 – Fossil fields and settlement remains from the Bronze Age to the Medieval and post-Medieval Period

Summary

In 2006, the site of Rødbøl 28 at Rødbøl farm (gnr. 2040, bnr. 2) in Larvik municipality was excavated. The site was situated 65–70 meters a.m.s.l., in an east-sloping forest 150 meters northeast of Rødbøl 27 and 50 meters northeast of Rødbøl 54 (figures 6.1 and 6.2). 6,000 sq. metres were cleared of forest, and around 720 sq. metres excavated.

The initial site assessment had identified cultivation terraces on the site (Rødsrud 2003). Search trenches dug in 2005 revealed thick deposits of cultivated soils, ard-marks, and several clearance-cairns and indicated a long period of activity. A charcoal sample from a layer in the exposed cultivation terrace was dated to 2915±35 BP (Cal. BC 1155–1020, TUA-5557) (Rønne 2007).

The purpose of the 2006 excavations at Rødbøl 28 was to record and date the ancient cultivation remains and identify any settlements in the surrounding area. Forty-five features were identified within an area of 6,000 sq. metres (Figure 7.3). Nine clearance-cairns, nine field furrows, two cultivation terraces, a sunken road, four ditches, as well as ard-marks and plough-furrows were remains of cultivation in the area. In addition, two hearths, four cooking pits, six pits, a post hole, and three cultural layers were excavated within the excavated area. Seventeen charcoal

samples were collected from the site – ten from cultivation deposits and seven from features related to settlement activities. The wood in all the samples were identified and six dated. Small finds and samples are listed in the collections of the Museum of Cultural History at C55550.

The material reveals activities on the site from the Bronze Age to the Medieval/early Post –Medieval Period. The long chronological span is also reflected in traces from at least two different cultivation methods. Both systems of clearance-cairns and ard-marks and later long-strip fields with plough-furrows have been identified. The associated settlement remains should pre-date the Post-Medieval Period.

The finds from Rødbøl 27, 28 and 54 suggests that they together make up the different elements of an Early Iron Age farm. Rødbøl 27 represents the settlement with an associated smithy (Rønne, Chapter 6 this volume), Rødbøl 28 the cultivated fields and pasture, and Rødbøl 54 the remains of a specialised cooking pit area (Mansrud, Chapter 14 this volume).